گنجِ خسروانی

یعنی

بستانِ حمیدی

از

مولانا محمد عبد القوی فانی۔ ایم۔ اے۔ (علیگ) چشتی صابری

وقار الملک گولڈ مڈلسٹ

سابق پروفیسر فارسی و عربی۔ گورنمنٹ مارس کالج۔ ناگپور

و

مدیر مجلۂ بین الملکی "البیان"

معلم حال شعبۂ فارسی و اردو۔ جامعۂ لکھنؤ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

قصیدہ

در ستایش ہز ہائینس سکندر صولت، افتخار الملک لفٹنٹ کرنل نواب سر محمد حمید اللہ خان بہادر۔ بی۔ اے (علیگ) سی، ایس، آئی۔ سی، وی، او، فرمان روائے بھوپال، خلد اللہ ملکہ

اے امیر ذی شرف وی حکمرانِ آفتاب
آفتاب از تو بجوید عز و شانِ آفتاب

برد و خوانِ روز و شب با نعمتِ فضلِ خدا
تا ابد در دہر ہا نی مہمانِ آفتاب

آفتاب انچہ دہد در سال در دم مے وہی
شد خجل از دور جودت میزبانِ آفتاب

گر نباشی درمیان از نظم افتد روزگار
دور باش حرم تو شد پاسبانِ آفتاب

بے عدیلی در کمالِ عزت و دانشوری | فخر بر تو می نماید خاندانِ آفتاب

حاکمِ گیتی حمید اللہ خانِ با وقار | مستعار از عز و شانش عز و شانِ آفتاب

شد مصور لوحِ رایت از ہمہ اسرارِ دہر | مثلِ تو ہرگز نیاید نکتہ دانِ آفتاب

صولتِ اسکندری باشد رہینِ دولت | افتخار الملک ہستی در جہانِ آفتاب

دستِ تو دُر و درم بارد بگیتی روز و شب | ضامنِ ارزاق ہستی در جہانِ آفتاب

می گریزد آسمان از ہولِ رحمت روز و شب | سہمِ سہمت سرمہ سازد استخوانِ آفتاب

آسمان از ہیبتت بر خود بلرزد مثلِ بید | مضطرب مانند سیماب است جانِ آفتاب

کوسِ پیروزی بنامت می زند دستِ فلک | نگذرد مثلِ تو ہرگز در گمانِ آفتاب

از دمِ راحت فزا ہستی مسیحِ روزگار | شد زمین از تو ہمانان آسمانِ آفتاب

مشتری از نقدِ جان شد مشتریِ آسمان | گوہرِ ذاتت چو آمد بر دکانِ آفتاب

خانہ سازد سینۂ پُر کینۂ اعدات را | مرغِ ہر تیرِ یکہ پرّد از کمانِ آفتاب

طلعتِ گردون را پر از گوہر نمود فیضِ تو | سبز دارد ابرِ جودت گلستانِ آفتاب

ہر کہ بیند عز و شانت را بچشمِ اعتبار | بعد ازان ہرگز نجوید عز و شانِ آفتاب

لوحِ عقلت شد مصور از ہمہ رازِ جہان | غیر از رایت نباشد راز دانِ آفتاب

سیم و زر بُد آنچہ در گیتی ہمہ تقسیم شد | شد تنک مایہ ز فیضت بحر و کانِ آفتاب

آسمان مثلِ مگس پرّد درونِ قصرِ تو | سایۂ ایوانِ تو شد سائبانِ آفتاب

خشمِ تو تاریک سازد دہر چون زلفِ بتان | کس نہ بیند در جہان نام و نشانِ آفتاب

مثل نور شمس و انجم نیز مثل رو و حجر
گم شده در عزّ و شانت عزّ و شانِ آفتاب

شهسوار عظمت تو همعنان آسمان
نیّر عزّ و جلالت توامانِ آفتاب

آسمان کودک بود در نکتهٔ اسرارِ تو
بیخبر از راز تو وهم و گمانِ آفتاب

زیرِ رانِ حکم تو شد ابلق دهر آنچنان
توسنِ گردونِ گردان زیرِ رانِ آفتاب

از همه آلاءِ اعلیٰ بهر تو روزِ ازل
پُر نموده میزبانِ دهر خوانِ آفتاب

طائر گردون پرد از سهم تیرت روز و شب
مضطرب ماند ز رُمحت مرغ جانِ آفتاب

می رود با طشت زرین روز و شب گرد جهان
شحنهٔ حزم تو باشد پاسبانِ آفتاب

شد جنان از لطف تو هر جا که بینیم در جهان
چون گل احمر نمودی زعفرانِ آفتاب

مضطرب بُد هر انور در نظام جزو کل
شحنهٔ عدلت شده خاطرنشانِ آفتاب

آفتاب از بهر تفریحِ جهان آید پگاه
ابر جودت کرد گیتی را جنانِ آفتاب

شمس را راهِ جهانگیری نمائی روز و شب
توسنِ عزم تو باشد همعنانِ آفتاب

دستِ تو بارد همه دُرّ و دراهم روز و شب
شد تهی از جود تو دریا و کانِ آفتاب

هر طرف بهرِ گرفتاریِ اعدا هر سحر
از فلک آویخته شد ریسمانِ آفتاب

شادمانی بر سرِ بزم عشرت روز و شب
هست بهر نظم ملکت جاودانِ آفتاب

بهرِ قتل دشمنانِ دولتِ تو در جهان
تیرها بینیم همه اندر کمانِ آفتاب

تا بماند مستعد در دورِ حکمت روز و شب
منطقه خطِ شعاعی بر میانِ آفتاب

صفحهٔ خورشید در تنویرِ لوحِ مدحتت
کلکِ مداحِ تو باشد درفشانِ آفتاب

مهر تو افزون نماید عزّت و توقیر مهر
وز نگاهِ قهر تو باشد هوانِ آفتاب

صد ارم را تعبیه کردند در درگاهِ تو
دور درگاهِ تو باشد گلستانِ آفتاب

توامان در دولت یک چاکرِ زرّین کمر
نیّرِ بخت تو باشد توامانِ آفتاب

معتدل شد شمس در دورانِ عزّ و دولتت
دولت تو موجب توقیر و شانِ آفتاب

منتشر شد شاهِ خاور در نظامِ ملکِ دهر
شحنهٔ تدبیر تو خاطرنشانِ آفتاب

کام از دولت بجو در بزمِ عشرت روز و شب
بهر اعدائے تو باشد صد سنانِ آفتاب

تا ابد مانی بگیتی بر سریرِ عزّ و جاه
در زمانِ دولتت آخر زمانِ آفتاب

مثل خورشید جهان افروز شانِ دولتت
طالع مسعود تو دارد قرانِ آفتاب

در رهِ خورشید کار و جاهِ تو باغِ ارم
عزّت و شانِ تو باشد گلستانِ آفتاب

درّ و دِرهم می ببارد ابرِ جودت روز و شب
موجهٔ فیضت جنان کرده جهانِ آفتاب

دستگیرِ دهرِ هستی اے امیرِ روزگار
از تو باشد هر زمان تاب و توانِ آفتاب

نائب تو شاهِ خاور در نظامِ کائنات
از تو باشد در جهان حکم روانِ آفتاب

میزبانِ دهر بهرِ خادمانِ دولتت
پر ز آلائے نعم کرد خوانِ آفتاب

مرغِ گردون می بپرّد گرد قصرت روز و شب
آستانِ دولتِ تو آشیانِ آفتاب

طائرِ گردون بپرّد روز و شب در قصرِ تو
زیرِ خشتِ آستانت آشیانِ آفتاب

منشیِ گردون شده عاجز بانشائے ثنات
حرفے از دیوانِ وصفت داستانِ آفتاب

بهرِ تفریحِ تو شاها هر سحر چون خادمان
آسمان پیشِ تو آرد ارمغانِ آفتاب

سبزه شد گیتی همه از ابر فیض عام تو ‌ ‌ ‌ گشت چون باغ ارم فصل خزان آفتاب

منشی گردون نویسد هر سحر از کلک زر ‌ ‌ ‌ مطلع وصف تو بر لوح روان آفتاب

مهر تو افزون نماید عز و شان کائنات ‌ ‌ ‌ دود از قهر تو گردد دودمان آفتاب

گشت ساز تیر جاه تو انجم را چنان ‌ ‌ ‌ کس نه بیند در جهان نام و نشان آفتاب

هر سحر از راه مشرق بر در درگاه تو ‌ ‌ ‌ پیل گردون را بیارد پیلبان آفتاب

بهر قتل دشمنت در رزمگاه روزگار ‌ ‌ ‌ هر سحر با نیزه آید پهلوان آفتاب

کام جو از باده و معشوق در بزم جهان ‌ ‌ ‌ رخنه سازد قلب اعدایت سنان آفتاب

چون قد تو باغ عالم را نباشد هیچ سرو ‌ ‌ ‌ مثل تو گوهر ندارد بحر و کان آفتاب

ساقی بزم جهان بهر صبوحی پیش تو ‌ ‌ ‌ هر سحر آرد مے رطل گران آفتاب

من کیم تا حرفے از توصیف تو انشا کنم ‌ ‌ ‌ آنچه گفتم نقل کردم از زبان آفتاب

گر بہ بیند روز میدان زور بازوات فلک ‌ ‌ ‌ افتد از دست فلک تیر و کمان آفتاب

دوش نامت بر زبان آورد از راه شرف ‌ ‌ ‌ انگبین جوشد همه اندر دهان آفتاب

نسر طائر می پرد از سهم سهمت روز و شب ‌ ‌ ‌ شد ز خوف قهر مغرب آشیان آفتاب

مدح تو هرگز نیاید در خیال آدمی ‌ ‌ ‌ در ثنایت قاصر آمد صد زبان آفتاب

گرچه دارد نیزه‌ها لیکن ز سهمت هر سحر ‌ ‌ ‌ لرزان آید سوی میدان پهلوان آفتاب

ضامن رزق جهانی سایهٔ جان آفرین ‌ ‌ ‌ تکیه بر جود تو دارد خان و مان آفتاب

مثل تو لولوے یکتائے همه عز و شرف ‌ ‌ ‌ از ازل هرگز نیامد بر دکان آفتاب

منکه وصفت میکنم هر صبح در رسم صبوح
ساقیٔ دوران دهد رطل گرانِ آفتاب

پیش زور دست تو ای پهلوانِ روزگار
عارضی باشد همه تاب و توانِ آفتاب

آن سیه کاسه چه دارد پیش ابر جودِ تو
میزبانی میکند گردون ز نانِ آفتاب

ابر جودت می ببارد روز و شب بر روی دهر
چون جنان گردید از فیضت جهانِ آفتاب

بشنو از قاآنی همه اسرار گیتی روز و شب
غیر آن داند نه در عالم زبانِ آفتاب

مطرب بزمِ فلک چون مطلع وصفت بخواند
پر شده از انگبین کام و دهانِ آفتاب

آنچه گفتم در ثنایت بیش از هذیان نه بد
مطلعی گفته بوصفت صد زبان آفتاب

توسنِ گیتی به مهمیز تو گردد روز و شب
نجتی گردون براند ساربانِ آفتاب

شادمانی با همه عز و شرف در بزم دهر
تا سپهر چارمین باشد مکانِ آفتاب
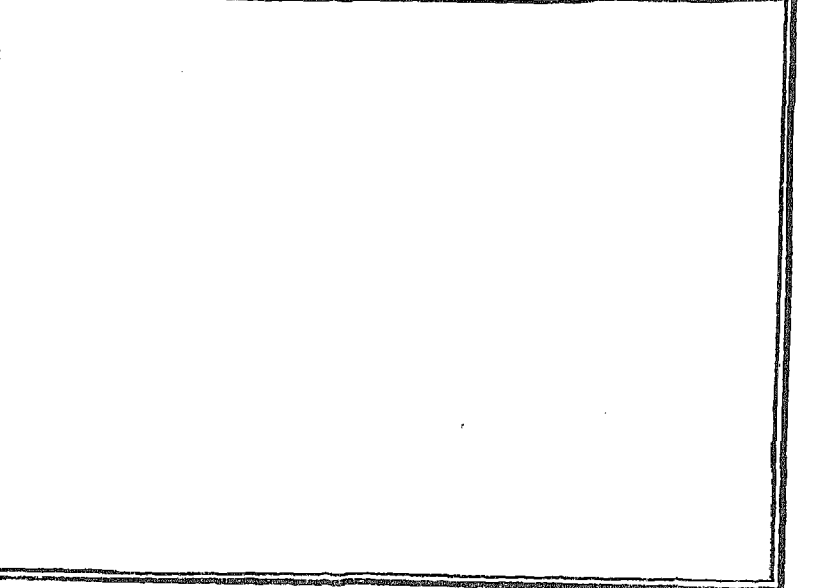
۲۔ قصیدہ

اے امیرِ ذی شرف وی حاکمِ ذی اختیار — فخر بر تو می نماید گردشِ لیل و نہار

می ببارد ابرِ دستت روز و شب اندر جہان — جودِ تو از سیم و زر جاری نمودہ جوئبار

ضامنِ ارزاقِ ہستی زیرِ چرخِ چنبری — ابرِ جودِ تو نمودہ کوہ و صحرا لالہ زار

حلّ و عقدِ اہلِ گیتی وقّ رائے روشنت — گر نباشد دورِ حکمت چرخ گردد بے مدار

کوہ و صحرا گشت خرم از بہارِ عدلِ تو — ہر کجا بینی بہ گیتی لالہ زار و مرغزار

لرزہ در جانِ عدو از سہمِ سہمت مثلِ بید — تیغِ تو کردہ ہمہ دورِ معارک لالہ زار

خانِ گردون مرتبت باشد حمید اللہ خان — آسمان بر نام والا یش کند انجم نثار

والیِ بھوپال، ہستی حاکمِ ملکِ جہان — دورِ عدلِ تو نمودہ دورِ عالم لالہ زار

روزِ ہیجا چون نمائی حملہ بر فوجِ عدو — بحر گردد دورِ میدان گرد گردد کوہسار

تا بسوزد خرمنِ ہستیِ اعدایت بدہر — می جہد از تیغِ خون آشامِ تو ہر دم شرار

ذاتِ تو دریائے ہر علم است و دستت بحرِ جود — علم و بخشش را بود بر ذات و دستِ تو مدار

چون عنانِ رائے تو در جنبش آوردہ قلم — شد مصور لوحِ گیتی از ہمہ نقش و نگار

نظمِ گیتی شد بتو تفویض از روزِ ازل — اہلِ عالم را ہمہ از تو روائے کار و بار

ناخنِ تدبیرِ تو ہر عقدۂ عالم کشاد — غیر از من در جہان ہرگز نباشد بستہ کار

ابرِ تیغت خونِ اعدا را ببارد روز و شب — نوکِ رمح خون چکانت کرد جاری جوئبار

می توانی فتح کردن چون سواد سیستان
گر پسندی سکّهٔ اشعار ما را در جهان
وصفِ اخلاقت چو املا می‌نماید کلک من
خوبیِ عقلت چو املا می‌نماید کلک من
چون کنم املا ز وصفِ فیضِ عالمگیرِ تو
رایجِ عالم شد اکنون از نگاه لطف تو
بسکه خوگر گشته‌ام در دَورِ در روز و شب
چون بیارم حرفی از اذکار جودت بر زبان
در دلم بحر تموج خیز از اوصافِ تو
خون ببارد تیغِ تو تیرت بود پیکِ اجل
دیگران گر لوح مدحت چون بهاران کرده اند
سایهٔ مبسوط قصر خورنگاهست در جهان
کام از باده بجو در بزم گیتی روز و شب
مثل تو ار باب دانش را گهِ تغییر دهر
در سجارِ کینه اعدایت همه خسته بُدند
ساغری از بادهٔ لطفت بجویم روز و شب
تا بود دورِ فلک بر وفق حکمِ ایزدی

هفتخوانِ هفت گردون را بزور یک سوار
چون زر بر رخسار دل داده بود پخته عیار
گه سحاب دُر ببارد گه بگردد مشک بار
شاخ کلکم از گل و لاله بر آرد برگ و بار
خامه ام بارد همه دریای دُرّ شاهوار
پیش ازین بُد نقد اشعارم همه کاسد عیار
تلخیِ آلامِ عالم در مذاقم خوشگوار
بحری از لولو بجوش شد در تمینم در لیسار
آنچه از وصفت بگفتم یک بود از صد هزار
گر کمندت پیل گیرد نیزه ات ضیغم شکار
کلک قاآنی نامهٔ وصفت نموده زرنگار
اهل عالم را دهد وقتِ حوادث زینهار
می بر آرد گردشِ گردون ز اعدایت دمار
سایهٔ الطاف ربّانی بود محکم حصار
دور کرده نوکِ رمحت از دلِ اعدا انجار
خسته می ماند دلم از جورِ گردون در خمار
لطفِ یزدانت بدارد کامران و کامگار